

KADOTETUT NAISET- ELÄMÄÄ MUIDEN EHDOLLIA

Naisten piiloasunnottomuuden dilemma tutkimusten valossa

Inna Tomson-Arola

Kandidaatintutkielma

Sosiaalityö

Jyväskylän yliopiston Avoin yliopisto

Kevät 2021

TIIVISTELMÄ

KADOTETUT NAISET – ELÄMÄÄ MUIDEN EHDOILLA

Naisten piiloasunnottomuuden dilemma tutkimusten valossa

Inna Tomson-Arola

Sosiaalityö

Kandidaatintutkielma

Jyväskylän yliopiston Avoin yliopisto

Ohjaaja: Helky Häkli

Kevät 2021

26 sivua

Tämä tutkielma on toteutettu kirjallisuuskatsauksena. Naisten asunnottomuus on luonteeltaan piilossa olevaa ja näkymätöntä. Tutkielman tarkoituksena on tuoda näkymätön näkyväksi, selvittää naisten piiloasunnottomuuden syitä sekä sitä, miten piiloasunnottomuus ilmenee käytännössä.

Kirjallisuuskatsauksen teoreettisessa osuudessa käsittelem asunnottomuutta ja tuon näkyväksi lähisuhdeväkivallan muotoja. Lisäksi luon katsauksen nais erityiseen asunnottomuustyöhön. Tutkielman aineisto koostui yhdestä suomalaisesta ja neljästä kansainvälisestä tieteellisestä tutkimuksesta. Kansainvälisissä tutkimuksissa on haastateltu piiloasunnottomuutta kokeneita naisia. Suomalainen kyselytutkimus tuo näkyviin työntekijöiden näkemyksiä naisten asunnottomuuden syistä.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että naisten asunnottomuuden syyt ovat moninaisia. Tutkimusaineistosta on selkeästi eroteltavissa lähisuhdeväkivallan vaikutus yhtenä tärkeimpänä naisten asunnottomuutta aiheuttavana tekijänä. Asunnottomuuden syitä olivat myös taloudelliset syyt, päihderiippuvuus sekä sosiaaliset syyt. Piiloasunnottomuus ilmeni alisteisessa asemassa olemisena ja elämänä muiden ehdoilla. Nais erityisessä asunnottomuustyössä on tärkeää tunnistaa piiloasunnottomuus ja huomioida asunnottomuustyössä lähisuhdeväkivallan ja turvattomuuden kokemukset. Naiset tarvitsevat turvalliset olosuhteet päästääkseen pois turvattomuuden noidankehästä.

Asiasanat: piiloasunnottomuus, naisten asunnottomuus, lähisuhdeväkivalta, women's homelessness, abused homelessness women.

Sisällys

1. JOHDANTO	1
2. ASUNNOTTOMUUS KÄSITTEENÄ.....	2
2.1 Piiloasunnottomuus	3
3. ASUNNOTTOMUUDEN SYYT	4
3.1 Lähisuhdeväkivalta.....	5
3.2 Lähisuhdeväkivallan muodot	6
3.2.1 Fyysinen väkivalta.....	6
3.2.2 Henkinen väkivalta.....	7
4. ASUNTO ENSIN.....	8
4.1 Nais erityisyys asunnottomuustyössä.....	9
5. TUTKIELMAN TOTEUTTAMINEN	9
5.1 Tutkimuskysymykset	10
5.2 Tutkimusasetelma.....	10
5.3 Aineiston analyysi	12
6. TULOKSET	13
6.1 Piiloasunnottomuuden syyt	13
6.2. Miten piiloasunnottomuus käytännössä ilmenee?.....	16
7. POHDINTA	18
LÄHTEET.....	21

1. JOHDANTO

Tämän kandidaatintutkielman tavoitteena on tutkia nais erityistä asunnottomuutta pääkaupunkiseudun ilmiönä. Suomessa asunnottomuus on keskittynyt pääkaupunkialueelle ja se näyttäytyy erityisesti Helsingin ongelmana. Helsingissä oli vuonna 2019 4600 asunnottomaa henkilöä, näistä asunnottomia naisia oli 1190. Tilastojen mukaan naisten asunnottomuus on lisääntynyt 2000- luvulla ja vuonna 2019 naisten osuus asunnottomista olikin 26 %. (ARA, 2020.) Aihe on ajankohtainen, sillä asunnottomuuden vähentäminen on osa valtioneuvoston kärkihankkeita. Asunnottomuuden poistaminen vuoteen 2027 mennessä on yksi Sanna Marinin hallituksen tavoitteista. Myös asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn halutaan panostaa. (Valtioneuvosto 2020.)

Suomessa asunnottomiksi lasketaan ne, jotka asuvat ulkona tai ensisuojuissa, tilapäisasumuksissa tai hetkellisesti asuntoloissa. Asunnottomiksi lasketaan myös ne vapautuvat vangit, joilla ei ole asuntoa sekä sukulaisten ja tuttavien luona tilapäisesti asunnon puutteen vuoksi majoilevat. (Lehtonen & Salonen 2008, s. 23.) Riitta Granfeltin (1998, s. 48) mukaan naisten asunnottomuus on niin sanottua näkymätöntä asunnottomuutta, jolla hän tarkoittaa sukulaisten ja tuttavien luona majoilua. Myös Haahtela (2015, s. 16) puhuu naisten näkymättömästä asunnottomuudesta, joka jää helposti miesten asunnottomuuden jalkoihin.

Tämän kandidaatintutkielman tarkoituksena on selvittää mitkä ovat naisten piiloasunnottomuuden syyt ja miten piiloasunnottomuus käytännössä ilmenee. Olen kiinnostunut aiheesta, sillä olen itse työskennellyt pitkään asunnottomuutta kokeneiden parissa. Työkokemukseni mukaan, naiset ovat marginaalisessa asemassa miesvaltaisessa asunnottomien maailmassa. Aihe on tärkeä nostaa esille, sillä vallallaan olevan Covid 19 –pandemian aikaiset rajoitustoimenpiteet asettavat haasteita sukulaisten ja tuttavien luona oleskeluun ja tarvitaan uusia keinoja nais erityisen asunnottomuustyön tekemiseen. Kyseessä on kirjallisuuteen pohjautuva tutkielma, jonka pohjalta voidaan tutkimustiedon valossa tuoda näkymätön näkyväksi, avata keskustelua naisten piiloasunnottomuuden syistä ja selvittää, miten piilossa oleva naisten asunnottomuus ilmenee käytännössä.

Tämän tutkielman kontekstissa on huomioitavaa se, että työni rajautuu koskemaan nais erityistä asunnottomuutta nimenomaan lähisuhdeväkivallan näkökulmasta. Lähisuhdeväkivallan merkitys naisten asunnottomuuteen tuli esille jo tutkimusprosessin aineistonkeruuvaiheessa. Pidän tärkeänä tutkia tätä ”johtolankaa” lisää ja syventyä tutkimaan mitä lähisuhdeväkivallan yhteydestä naisten asunnottomuuteen on sanottu tieteellisessä kirjallisuudessa ja aikaisemmissa tutkimuksissa.

Lähisuhdeväkivallan yhteys naisten asunnottomuuteen toimiikin tämän tutkielman johtajatuksena. Tutkielman aineiston tulkinta on teorialähtöistä ja se perustuu ajatukseen siitä, että naisten asunnottomuus johtuu lähisuhdeväkivallasta. Tuomen & Sarajärven (2013, s. 113-114) mukaan tutkielman aineiston tulkinta on teorialähtöistä, kun aineiston tulkintaa ohjaa tietty teema.

Tutkielmani etenee johdannosta teoreettiseen viitekehykseen, jossa käsittelen asunnottomuutta yleisesti sekä naisille ominaista piiloasunnottomuutta. Tämän jälkeen siirryn käsittelemään asunnottomuuden syitä, syventyen lähisuhdeväkivallan määrittelyyn. Seuraavaksi avaan lyhyesti Suomessa vallallaan olevaa Asunto-ensin mallia sekä nais erityistä asunnottomuustyötä palvelujärjestelmän keinona saada naisten asunnottomuus vähenemään. Viidentenä käsittelen tutkielman toteuttamista, esittelen aineiston käsittelyä tutkimuskysymysten kautta ja avaan tutkimusasetelmaa ja aineiston analyysivaihetta. Kuudentena tuon esille tutkielman tulokset. Lopuksi pohdintaosuudessa käyn läpi tutkielman edistymisen myötä esiin nousseita ajatuksiani.

2. ASUNNOTTOMUUS KÄSITTEENÄ

Saaren, Eskelisen ja Björklundin (2020, s. 45) mukaan kaikkein huono-osaisimmat ovat haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset, joilla elämän edellytykset ovat olennaisesti muuta väestöä heikommat. Naisten asunnottomuus on ilmiönä kirjava ja jokaisen naisen kokemus pitää sisällään oman ainutlaatuisen tarinan. Yleensä naisten asunnottomuus ei ole tietoisesti valittu tie, vaan se on olosuhteiden pakosta tehty valinta, pakoreitti, joka suistaa naisen asunnottomien turvattomaan maailmaan. Asunnottomaksi voi jäädä kuka tahansa, kantasuomalainen, maahanmuuttaja, yksinasuva tai parisuhteessa oleva, äiti tai lapseton nainen.

Seuraavaksi avaan asunnottomuuden käsitettä tarkemmin. Asunnottomuus ei ole aina näkyvää tai selkeästi mitattavaa. Ulkona, asuntoloissa tai väliaikaisissa rakennelmissa oleskelevat ovat vain yksi ryhmä. Moni asunnottomaksi jäänyt nainen majoittuu myös sukulaisten tai tuttujen luona. Vastoin omaa tahtoaan sukulaisilla tai tuttavilla oleskeleva nainen on Lehtosen (2020, s. 36) mukaan samalla myös koditon nainen, joka on ehkä paennut lähisuhdeväkivaltaa turvakotiin tai tuttavien luokse, vaikka hänellä olisikin virallisesti oma osoite. Pakenemalla lähisuhdeväkivaltaa, nainen muuttuu siis ”näkyväksi”, hän ei näy tilastoissa, eikä asunnottomuusluvussa. Hän ei kuulu oikein mihinkään.

Naisten kokemuksia asunnottomuudesta tutkinut Riitta Granfelt (1998) ymmärtää väitöskirjassaan ”Kertomuksia naisten kodittomuudesta” -kodittomuuden synonyymina asunnottomuudelle. Kodittomien naisten kokemukset sisälsivät väkivaltaisia ihmissuhteita, riippuvuuden ja hylätyksi tulemisen kokemuksia. Tunnelatautunut sisäinen kodittomuus merkitsi naisten kokemuksissa syrjäytymistä, marginaaliseen ryhmään kuulumista, syvää häpeää ja kokemusta siitä, että elämällä ei ole mitään merkitystä. (Granfelt 1998, s. 174-175.)

Arja Jokinen ja Kirsi Juhila määrittelevät väitöskirjassaan (1996, s. 21) asunnottomuuden sosiaalisesti ja ei hyväksyttäväksi ongelmaksi. Jokisen artikkeli ”Asunnottomat miehet ja kodittomat naiset” (1996) tuo esille asunnottomuuden sukupuolisidonnaisuuden. Asuntoloissa asuvien miesten keskinäinen kaveruus oli hyvin tärkeässä asemassa ja se loi sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Naiset taas olivat yksin eikä heidän välille syntynyt yhteisöllisyyttä. Naiset joutuivat myös selittelemään alkoholin käyttöönsä ja sitä, miksi he olivat siinä tilanteessa kuin olivat. Miesten kohdalla ”ryyppääminen” oli itsestään selvää ja päinvastoin juomattomuutta seliteltiin. Jokinen puhuu pohjalla olevan naisen ”kasvottomuudesta”. Asunnoton nainen on särkynyt nainen, joka on menettänyt kaiken, ennen kaikkea perheen ja kodin. (Jokinen 1996, s.168-179.)

2.1 Piiloasunnottomuus

Seuraavaksi tarkastelen naisten asunnottomuuden erityispiirrettä eli piiloasunnottomuutta. Kuten aikaisemmin nostin esille, on asunnottomuus perinteisesti ilmiö, joka koskettaa ensisijaisesti miehiä. Asunnottomien palvelut onkin tyypillisesti kehitetty asunnottomien miesten tarpeisiin ja sukupuolten väliset erityisyydet otetaan palveluissa huomioon puutteellisesti. Löfstrandin ja Quilgarsin (2016, s. 61) mukaan miesten asunnottomuus on ”julkista ja näkyvää”, kun taas naisten asunnottomuus on luonteeltaan ”henkilökohtaista ja piilossa” olevaa. Tutkimukset (ks. Löfstrand & Quilgars 2016, s. 61; Long 2015, s. 14) ovat osoittaneet, että naisilla on tahto pysyä näkymättömänä. He välttelevät miehille tarkoitettuja asuntoloita ja häpeävät sitä, että he ovat tippuneet asunnottomiksi.

Naisten asunnottomuus ei näy tilastoissa, eikä se näy ulospäin. Heidän asunnottomuutensa on näkymätöntä. Tutty, Ogden, Giurgiu & Weaver-Dunlop (2014, s. 3) pitävät merkittävänä sitä, ettei asunnottomuus tarkoita ainoastaan sitä, että ihmisellä ei ole kattoa pään päällä, vaan myös sitä, että kotona on turvatonta olla. Naiset, jotka pakenevat väkivaltaista kumppania eivät näy asunnottomuustilastoissa. Heillä on kotiosoite, mutta turvattomien kotiolosuhteiden pakosta he

joutuvat vaihtamaan asuinpaikkaa usein. Piiloasunnottomiksi lasketaan myös naiset, jotka sohvaurffaavat sukulaisilla ja tuttavilla, sekä ne naiset, jotka viettävät aikaa baareissa tavoitteenaan petipaikan saaminen miehen luota. (Löfstrand & Quilgars 2016, s. 59-60 ; Sikich 2008, s. 150).

Esimerkkinä mainittakoon, että naisten asema on usein kulttuuriin tai aikaan sidottua. (Granfelt 1998, 46.) Sikich (2008) on tutkinut naisten asunnottomuutta globaalina ilmiönä. Hän nostaa tutkimuksessaan esille sen, että joissakin kulttuureissa naisten asunnottomuus ei yksinkertaisesti ole hyväksytty asia. Esimerkiksi Etelä-Korean Soulissa vuonna 1997-2001 tehty tutkimus paljasti, että siellä naisten asunnottomuutta ei ole lainkaan olemassa, sillä tilastojen valossa asunnottomien naisten lukumäärää pidettiin merkityksettömänä. Asunnottomia naisia pidettiin poikkeavina ja psyykkisesti sairaina, sillä kyseisen kulttuurin käsitysten mukaan, kukaan itseään kunnioittava nainen ei voi olla asunnoton. (Sikich 2008, s.151.) Tutkimus alleviivaa kulttuurin vaikuttavan naisten asunnottomuuden ilmenemiseen.

Asunnottomuus ei näy päällepäin ulkoisesta habituksesta. Naiset saattavat piilottaa asian todellista laitaa niin hyvin, ettei kukaan voi kuvitellakaan heidän nukkuvan autossa tai pensaissa. Syy, minkä takia naiset päättävät pysyä piilossa, on häpeä, joka liittyy asunnottoman stigmaan. Myös turvallisuus on isossa roolissa, sillä naisen ei ole turvallista asua yksin kaduilla. Kadulla naiset ovat ”vapaata riistaa” ja he saattavat kohdata seksuaalista häirintää. Tämän takia nainen seuraa mieluummin vain yhtä asunnotonta miestä tämän tarjoaman turvan vuoksi. Nämä tekijät selittävät osaltaan sitä, minkä takia naiset päättävät pysyä näkymättöminä tai minkä takia naiset valitsevat nimenomaan väliaikaisen oleskelupaikan. (Sikich 2008 150.)

3. ASUNNOTTOMUUDEN SYYT

Tässä osiossa avaan tarkemmin asunnottomuuden syitä. Asunnottomuus ymmärretään rakenteellisten ja yksilöllisten tekijöiden vuorovaikutuksessa syntyväksi ilmiöksi, jonka syyt löytyvät yhteiskunnallisella tasolla kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen puutteesta sekä ihmisten elämänhallinnan ongelmista. Saaren ym. (2015, s.136-137) mukaan asunnottomuudesta voidaan puhua viheliäisestä ongelmasta, johon ei löydy yhtä ainoaa ratkaisua tai katsontakantaa. Asunnottomuuden syyt voivat olla ihmisestä riippumattomia. Ihminen ei voi itse vaikuttaa esimerkiksi siihen, onko kohtuuhintaisia asuntoja saatavilla vai ei. Hän ei myöskään pysty vaikuttamaan kaikkiin terveystekijöihinsä tai ennakoimattomiin ja olennaisesti hänen

toimintakykyynsä vaikuttaviin tapahtumiin. Tällaisia ennakoimattomia asunnottomuusriskejä ovat esimerkiksi avioero, tulipalo, päihde- ja mielenterveysongelma tai lähisuhdeväkivalta.

Vaikka jokaisen naisen asunnottomuuden syyt ovat erilaiset, on pako perhe- ja lähisuhdeväkivaltatilanteissa keskeisenä syynä naisten asunnottomuuteen. Keskityn tutkielmassani naisten asunnottomuuden kohdalla nimenomaan lähisuhdeväkivallan aiheuttaman asunnottomuuden tarkasteluun. Löfstrandin ja Quilgarsin (2016, s. 60) mukaan kokemus lähisuhdeväkivallasta on asunnottomia naisia yhdistävä tekijä ja se yleensä käynnistääkin asunnottomuuden. Tulkitsen lähisuhdeväkivallan olevan sellainen ennakoimaton tilanne, jota ihminen ei ole itse valinnut ja niissä tilanteissa ainoa ulospääsyreitti pois väkivallasta on asunnottomuus.

3.1 Lähisuhdeväkivalta

Lähisuhdeväkivalalla tarkoitetaan läheisessä ihmissuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa. Lähisuhde voi olla parisuhde, seurustelusuhde tai muuten intiimi suhde ihmiseen, jonka kanssa jakaa elämäänsä (Kytölä 2021, s.19). Tutkielmassani käytän naisiin kohdistuvan väkivallan määrittelyssä rinnakkain käsitteitä parisuhdeväkivalta ja lähisuhdeväkivalta.

Parisuhdeväkivaltaa esiintyy kaikissa sosiaaliryhmissä ja kaikissa maissa, uskonnosta tai kulttuurista riippumatta (Krug, Dahlberg & Mercy, 2005, s. 109.) Tilastojen mukaan Suomessa parisuhdeväkivaltarikosten määrä on noussut. Vuonna 2019 tilastoiduissa parisuhdeväkivaltarikoksissa oli 10 600 uhria. Aikuisista uhreista 76,8 prosenttia oli naisia (Tilastokeskus, 2020.) Koti, jonka pitäisi tarjota turvaa ja suojaa, on liian monelle perheväkivallan taisteluareena, jossa pelko ja haavoittuvaksi tuleminen rikkovat ihmisen turvallisuuden tunnetta. Väkivaltatyötä tehnyt Katja Kytölä (2021, s. 18) painottaa että lähisuhdeväkivallalla on kauaskantoiset vaikutukset. Myös lapsi on niissä tilanteissa perheväkivallan uhri, vaikka hän ei joutuisikaan suoraan väkivallan kohteeksi. Lapsi traumatisoituu nähdessään toisen vanhempansa pahoinpitelevän toista vanhempaa.

3.2 Lähisuhdeväkivallan muodot

Lähisuhdeväkivallalla on monia erilaisia muotoja. Väkivallan tarkoituksena on kontrolloida, hallita ja ilmaista auktoriteettia tai valtaa. Naisiin kohdistuvan väkivallan muodot voidaan jakaa fyysiseen ja henkiseen väkivaltaan. Lähisuhdeväkivallalle on tyypillistä kehämäisyys, jossa tietyt vaiheet seuraavat toisiaan ja jossa väkivallan eri muotoja on vaikea erottaa toisistaan. (Lehtonen & Perttu 1999, s. 9-44.) Covid-19 pandemian aikana myös koronasta on tullut väkivallan väline. Tämä näkyy tilanteissa, joissa puoliso saatetaan eristää kotiin uhkailemalla tartunnalla (Luhtala 2020). Seuraavaksi tarkastelen tarkemmin naisiin kohdistuvan väkivallan muotoja.

3.2.1 Fyysinen väkivalta

Yleisemmin väkivallan käsitteellä viitataan fyysiseen väkivaltaan tai sen uhkaan. Fyysinen väkivalta voi olla esimerkiksi lyömistä, potkimista ja kuristamista sekä erilaisia pakkokeinoja ja vapaudenriistoa. Fyysinen väkivalta on helpoimmin tunnistettavissa. Naisiin kohdistuva väkivalta on todellisuudessa paljon kompleksisempää, kuin mitä pelkkä fyysinen väkivalta on. (Perttu & Lehtonen 1999, s. 37.)

Marttala (2011, s. 48) kuvaa lähisuhdeväkivallan noidankehää ansassa olemisena. Välttääkseen fyysisen väkivallan jatkumista, nainen tarkkailee ja on varuillaan, hän uskoo siihen, että hän voi käytöksellään estää väkivallan toistumisen. Tämä käyttäytymismalli syventää naisen sisäistä henkistä arvottomuuden kokemusta, minkä seurauksena nainen alkaa tuntea toivottomuutta ja ristiriitaisia tunteita, häpeää, syyllisyyttä, mutta toisaalta myös vihaa ja rakkautta väkivaltaista miestä kohtaan. Metson (2018, s. 39) mukaan: ”kun väkivaltainen suhde etenee, hyvät kaudet kutistuvat ja väkivalta tihenee”.

Esimerkkinä fyysisestä väkivallan muodosta mainittakoon seksuaalinen väkivalta. Se sisältää seksuaalisen uhan ilmapiirin. Se voi sisältää myös nöyryyttämistä, halveksimista, huoraksi haukkumista ja toisen ruumiinosien arviointia. Seksuaalisessa väkivallassa fyysinen ja henkinen väkivalta kietoutuvat yhteen. (Perttu & Lehtonen 2011, s. 40-42.)

Väkivaltaisille ihmissuhteille on tyypillistä se, että uhri saattaa alkaa selittää tapahtumia, löytää väkivallalle syyn itsestään tai yrittää selittää painajaismaiset tapahtumat loogisesti. Metso (2018)

kuvaa tämän tyyppistä kehää traumaattisen kiintymisen termillä. Koska uhri kokee häpeää ja syyllisyyttä, yrittää hän miellyttää pahoinpitelijää. Vääristynyt suhde on mahdollinen, koska uhri on eristäytynyt muista ihmisistä, eikä hänellä ole enää ketään johon turvautua. Uhria voi pelottaa yksin jääminen, taloudellinen selviytyminen, kulussien romahtaminen tai väkivallan uhan paheneminen. Tämä on myös yksi syy siihen, miksi naiset eivät lähde helposti väkivaltaisesta suhteesta. (Metso 2018, s. 113; Kytölä 2021, s. 130.)

3.2.2 Henkinen väkivalta

Henkinen väkivalta sisältyy kaikkiin väkivallan muotoihin ja se voi olla sanallista ja sanatonta. Sen ilmenemismuotoja ovat alistaminen, nöyryyttäminen, huutaminen, kiroilu, painostaminen, pilkkaaminen, nimittely, uhkailu, sosiaalisten suhteiden kontrolli, vähättely, alentava käyttäytyminen, pelottelu, häirintää tai syyttely. (Kytölä 2021, s. 20; Lehtonen & Perttu 1999, s. 38.)

Henkinen väkivalta saattaa kuulostaa kevyemmältä kuin fyysinen, mutta se jättää pysyvät arvet. Henkinen väkivalta on pahinta, sillä se on koko ajan läsnä ja se murentaa ihmisen itsetunnon. Se on kuin hämähäkinseitti, jossa fyysinen kipu, emotionaalinen ahdistus ja henkinen kärsimys yhdistyvät toisiinsa. (Marttala 2011, s.39).

Esimerkkinä henkisestä väkivallasta mainittakoon taloudellinen väkivalta, joka tarkoittaa taloudellista alistamista, kiristämistä ja rahankäytön kontrolloimista. Väkivalta saattaa näyttäytyä esimerkiksi siten, että naisella ei ole lainkaan rahaa käytössä, kun taas puoliso ”huolehtii” rahan käytöstä yksin. Hän saattaa estää naisen rahankäytön sekä käyttää luvattomasti puolisonsa omaisuutta ja rahaa. Naisella ei siis välttämättä ole mitään käsitystä pariskunnan taloudellisesta tilanteesta. Taloudellista kontrollia on myös se, että nainen on tilinpitovelvollinen miehelleen ja joutuu esittämään kuitteja ostoista. Tyypillistä on se, että uhri tuntee tehneensä väärin ja kokee siitä häpeää ja syyllisyyttä. Tämä syö itsetuntoa. Rahattomana naisen on myös mahdotonta irtaantua väkivaltaisesta parisuhteesta. (Marttala 2011, s. 49-50.)

4. ASUNTO ENSIN

Asunto ensin –malli on kehitetty Yhdysvalloissa ja sieltä se on levinnyt Kanadaan, Australiaan ja useisiin Euroopan maihin. Asunto ensin -mallissa asunto nähdään ihmisoikeutena ja se on ihmisarvoisen elämän ja kuntoutumisen edellytys. Asunto ensin-malli on vakiintunut suomalaisen asuntopolitiikan linjaukseksi 2010 –luvulla ja se tähtää asunnottomuuden vähentämiseen ja erityisesti pitkäaikaisasunnottomuuden poistoon. (Granfelt, Nousiainen, Haahtela, Juhila & Raitakari 2015, s. 72.) Ensimmäinen etappi asunnottoman auttamisessa on oman asunnon tarjoaminen. Kun hänellä on asunto, on hänen helpompaa keskittyä muiden elämän osa-alueiden parantamiseen.

Suomessa on käytössä hajasijoitettu asuminen, jolla tarkoitetaan Asunto-ensin – mallin mukaista asuttamista. Kyseessä on tällöin kunnan, Y-säätiön tai kolmannen sektorin kautta järjestetty vuokra-asunto, jossa halutessaan asiakas voi ottaa vastaan asumisen tuen palveluja. Palveluna asumisen tuen tavoitteena on ehkäistä toimintakyvyn heikkenemistä ja korvata jokapäiväisessä elämässä sen puutteita ja rajoituksia. Toiminnalla pyritään myös ehkäisemään asunnottomuuteen liittyvien ongelmien kärjistymisen ja syrjäytymisen eteneminen, yksinäisyyttä, rikollisuutta sekä suurkaupungin marginaali-ilmiöitä. Palveluilla mahdollistetaan yksilön oikeus omaan elämäänsä sekä yhteiskuntaan liittyminen, osallisuus ja integraatio. Palvelujen avulla varmistetaan myös yhteiskuntarauha vähentämällä haittoja, joita asunnottomuus ja syrjäytyminen aiheuttavat. (Granfelt ym. 2015, s. 75.)

Asunnottomuudessa kyse ei ole ainoastaan henkilökohtaisesta kokemuksesta. Asunnottomuus näyttäytyy eri ihmisille eri tavoin, minkä seurauksena ihmisiä kohdellaan käytännössäkin eri tavoin. Löfstrandin & Quilgarsin (2016, s. 64) mukaan asunnottomat ovat eriarvoisessa asemassa, riippuen siitä, onko kyseessä lapsiperhe vai yksinasuva aikuinen. Myös Lahtisen (2012, s. 6) mukaan asunnottomien palvelut eroavat sen mukaan, onko kyse yksinasuvasta vai asunnottomasta perheestä. Yksinasuvat hakevat Helsingissä sosiaaliviraston tilapäismajoitusta ensisijaisesti Hietaniemen palvelukeskuksesta, kun taas lapsiperheet hakevat majoituksen sosiaali- ja kriisipäivystyksestä (Asunnottomien palvelut). Tutkielmassani käsittelen naisten asunnottomuutta sekä yksinasuvien, että äitien näkökulmasta.

4.1 Nais erityisyys asunnottomuustyössä

Kuten aikaisemmin nousi esiin, ovat asunnottomien palvelut kehittyneet vastaamaan asunnottomien miesten lähtökohtia. Palveluita kehitettäessä naisten tarpeet ovat jääneet vähemmälle huomiolle ja näkymätön naisten asunnottomuus on helppo sivuuttaa vähäpätöisenä ongelmana (Granfelt 2020, s.19). Leena Lehtonen Y-säätiöltä tiivistää, että asunnoton nainen elää ”marginaalin marginaalissa. Naisten piiloasunnottomuuden vuoksi palvelujen tarve ja puute eivät tule yhtä selkeästi esille kuin miesten kohdalla. Asunnottomien naisten tarpeet eivät tule esille, koska heitä on vaikea tavoittaa. (Frisk 2020.)

Asunnottomuutta kokeneiden naisten kanssa työskentelyyn tarvitaan nais erityisiä lähestymistapoja, jotta naisten asunnottomuus saadaan vähenemään (Frisk 2020 ; Lehtonen & Azeem 2020, s. 14). Salovaaran (2019) mukaan nais erityisyys tarkoittaa naistapaisten toimijuuden huomioimista, hyväksymistä ja tukemista. Asunnottomilla naisilla on usein taustalla traumaattisia kokemuksia, kuten esimerkiksi kokemuksia väkivallasta. Salovaara painottaa, että sosiaalipalveluissa nais erityisyys rakentuu traumatyöskentelyyn psykososiaalisen lähestymistavan kautta. Työntekijän ja asiakkaan kohtaamistilanteissa on olennaista arvostava ja kunnioittava kohtelu. Edellä mainittujen osa-alueiden myötä autettavan on mahdollista tuntea turvallisuutta. Turvallisuus tarkoittaa myös sellaista kontekstia, jossa traumaattisia kokemuksia on mahdollista käsitellä ja opetella tunteiden käsittelyä. (Salovaara 2019.)

Granfelt (2020, s. 21) alleviivaa kodin merkityksen tunnustamisen olevan lähtökohtana nais erityisessä työssä, sillä pelkkä katto päälle ei tunnu kodilta. Suhde kotiin syntyy siitä, että ihminen kokee kuuluvansa johonkin, hänellä on lämmin, kodikas ja turvallinen tunne ja kokemus siitä, että hän voi itse päättää itse asioistaan kotonaan.

5. TUTKIELMAN TOTEUTTAMINEN

Tämä tutkielma on laadullinen ja se toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on menetelmä, jonka tavoitteena on tiedon kuvaaminen ja ilmiöiden ymmärtäminen. Kyseessä on systemaattinen tutkimusmenetelmä, joka etenee vaiheittain ja tuottaa

valitun aineiston perusteella laadullisen vastauksen. (Kangasniemi ym. 2013, s. 292-299.) Coughlan ja Cronin (2021, s. 2-9) täsmentävät, että kirjallisuuskatsaus pitää sisällään kriittisen analyysin ja synteessin kautta tuotetun uuden tiedon. Tämän prosessin lopputuloksena on tutkimustulos tai uusi näkökulma tietystä käsiteltävästä aiheesta. Kirjoittajat painottavat, että ei ole olemassa yhtä ainoata ”ideaalia” kirjallisuuskatsausta, mutta on olemassa erilaisia metodeja tehdä kirjallisuuskatsausta.

Käsittelen seuraavaksi tarkemmin kuvailevan kirjallisuuskatsauksen ominaispiirteitä, johon myös oma tutkielmani nojautuu. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on antaa mahdollisimman kattava kuva käsiteltävästä aiheesta ilman tarkkoja sääntöjä. Kirjoittajalle jää siis varsin vapaat kädet tutkimuksen teossa, mutta tutkittava ilmiö voidaan kuitenkin kuvata laajasti ja tutkittavan ilmiön ominaisuudet pystytään luokittelemaan. (Salminen 2011, s. 6-12.) Etenen tutkielmassani vaiheittain hyödyntämällä aiempia tutkimuksia ja niiden tuottamaa tietoa. Tämän kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on tarkastella aiheesta jo tehtyä tutkimusta. Tavoitteena on arvioida kriittisesti jo olemassa olevaa tutkimusta ja tuottaa kokonaiskuva tarkasteltavasta aiheesta.

5.1 Tutkimuskysymykset

Tämän tutkielman tarkoituksena on kuvata aiempaan tutkimuskirjallisuuteen perustuen naisten kokemaa piiloasunnottomutta sekä tarkastella asunnottomuuden taustalla olevia tekijöitä ja yhtäläisyyksiä. Tarkastelen aihetta seuraavien tutkimuskysymysten avulla

- 1) Mitkä ovat naisten piiloasunnottomuuden syyt
- 2) Miten piilossa oleva naisten asunnottomuus ilmenee käytännössä

5.2 Tutkimusasetelma

Lähdin kirjallisuuskatsauksen aineiston tiedonhaussa liikkeelle tarkastelemalla yleisesti tutkimuksia, jotka käsitelivät naisten asunnottomuutta eri näkökulmista. Käytin aineistohaussa Google Scholar artikkelihakua, sekä Jykdok- ja Finna- tietokantaa. Valtavasta aineistoviidakosta nousi esiin se, että tavalla tai toisella naisten asunnottomuus kietoutui lähisuhdeväkivallan kokemukseen. Tämän johdosta päätin rajata tutkielmani aiheen kattamaan naisten asunnottomuutta nimenomaan lähisuhdeväkivallan näkökulmasta. Näkökulman valintaan vaikutti oma kiinnostukseni ja aikaisempi

työkokemukseni asunnottomien parissa. Lähisuhdeväkivalta liittyy olennaisesti naisten asunnottomuuden syihin, joten päätin tutkia tätä syy-yhteyttä lisää kyseisestä näkökulmasta.

Aiheen rajaamisen jälkeen hakutuloksien määrä oli edelleen suuri, mutta löysin tutkielmani kannalta relevantteja aineistoja sujuvammin. Käytin tiedonhaussa sekä kotimaisia, että englanninkielisiä hakusanoja. Keskeiset hakusanat olivat: naisten asunnottomuus, piiloasunnottomuus, abused women homelessness, women's homelessness.

Tutkielmassa käyttämäni aineisto painottuu tieteellisiin kansainvälisiin tutkimuksiin. Naisten subjektiivisia kokemuksia piiloasunnottomuudesta nimenomaan lähisuhdeväkivallan näkökulmasta on käsitelty kotimaisissa tutkimuksissa varsin vähän. Tämän vuoksi minulla oli käytössä vain yksi suomenkielinen lähde. Aineistonhaun perustella voi todeta, että piilossa olevaa asunnottomuutta on haastavaa löytää ja tutkia. Esimerkkinä mainittakoon, että Tuttyyn ym. (2014, s. 5) tutkimuksessa naisille maksettiin korvaus tutkimukseen osallistumisesta. Voidaan sanoa, että se, mikä ei ole näkyvässä, sitä ei ole olemassa. Asian tutkiminen vaatii siis näkymättömän näkyväksi tekemistä. Asunnottomuuden kokemuksia tavoittavat useimmiten ne, jotka työssään kohtaavat asunnottomia, niissä kerrotaan ammattilaisten suulla asiakkaiden tarina. Mielenkiintoista on se, että asunnottomia naisia tarkastellaan tieteellisessä kirjallisuudessa yhtenä ryhmänä, josta piiloasunnottomat naiset mainitaan vain sivulauseessa. Piiloasunnottomien naisten tutkiminen on vaikeaa, sillä tilastotiedot asunnottomista paljastavat vain palvelujen käyttäjät (Lehtonen & Salonen, 2008, s.18.) Tutkielmani yhtenä tavoitteena on saada nimenomaan piiloasunnottomuutta kokeneiden naisten ääni tutkimusten valossa esille. Suomenkielinen aineistoni painottuu Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistyksien työntekijöille suunnattuun kyselytutkimukseen, jonka yhtenä tavoitteena oli löytää piiloasunnottomuutta.

Olen rajannut aineistoa mahdollisimman tarkasti niin, että se vastaa tutkielman tutkimuskysymyksiä. Aineiston rajaamisen ulkopuolelle jäivät tieteelliset tutkimukset, jotka käsitelivät asunnottomuutta yleisenä ilmiönä. Lisäksi rajasin ulkopuolelle ne aineistot, jotka käsitelivät asunnottomuuden ehkäisemistä palveluntarjoajan näkökulmasta sekä tutkimukset, joissa asunnottomuus ei linkittynyt naisten kokemaan lähisuhdeväkivaltaan.

Tutkielmani aineisto koostuu viidestä aineistosta. Päädyin näihin tutkimuksiin, sillä kyseessä on kapea tutkielma spesifistä aiheesta: lähisuhdeväkivallan yhteydestä naisten asunnottomuuden ilmenemiseen. Aineisto vastasi tutkielman tutkimuskysymyksiä ja näin ollen ei ollut aiheellista lisätä aineiston määrää. Kangasniemen ym. (2013, s. 295) mukaan aineiston sopivuuden kriteeri on, että

sen avulla tarkasteltavaa ilmiötä voidaan käsitellä ilmiölähtöisesti ja tarkoituksenmukaisesti suhteessa tutkittavaan ilmiöön.

Tutkimusaineiston rajallisuus aiheutti sen, että jouduin ottamaan mukaan kansainvälisiä tutkimuksia. Valitsin työhöni englanninkielisiä tutkimuksia Englannista, Kanadasta ja Irlannista. Englanninkieliset tieteelliset tutkimukset ovat toteutettu haastattelemalla naisia, jotka ovat kokeneet piiloasunnottomuutta. Valitsemani vertaisarvioidut tieteelliset tutkimukset ovat aikaväliltä 2012-2020. Päätin, että en tee kovin tarkkaa aikarajausta, sillä tutkittavan ilmiön kannalta naisten subjektiiviset kokemukset olivat merkittävimmissä asemassa. Alla olevassa taulukossa on esitelty valitsemani lähteet tarkemmin.

Taulukko 1. Kirjallisuuskatsauksen lähteet.

Lähde	Tutkimustapa ja -kohde
Bretherton, Joanne 2020. Women's Experiences of Homelessness : A Longitudal Study.	Englannissa toteutetussa pitkittäistutkimuksessa selvitettiin haastattelemalla 47 naisen asunnottomuuden syitä sekä seurattiin heidän asunnottomuuden polkuja 2 vuoden ajan.
Long M, Susan 2015. Navigating Homelessness and Navigating Abuse: How Homeless mothers find transitional Housing while managing Intimate Partner Violence.	Englannissa Grounded Theory-menetelmällä toteutetussa tutkimuksessa haastateltiin 15 asunnottomuudesta kärsinyttä naista. Tutkimuskohteena olivat naisten asunnottomuuden syyt, missä he oleskelivat asunnottomina, väkivallan kokemukset ja miten he selvisivät näistä kokemuksista.
Tutty, M, Leslie; Ogden, Cindy; Giurgiu, Bianca; Weaver-Dunlop, Gillian 2014. I Built my House of Hope: Abused Women and Pathways Into Homelessness.	Kanadassa toteutettu haastattelututkimus. 62 naisen haastattelu koskien heidän kokemansa lähisuhdeväkivallan yhteyttä asunnottomuuteen.
Mayock, Paula & Sheridan, Sarah 2012. Women's Journeys to Homelessness: Key Findings from a Biographical Study of Homeless Women in Ireland	Irlannissa toteutettu kvalitatiivinen tutkimus. Tutkimuksessa haastateltiin 60 asunnottomuudesta kärsinyttä äitiä. Tutkimuskohteena olivat mm. naisten asunnottomuuden syyt.
Gergov-Koskelo, Petra 2019. Millaisiin naisten ja perheiden asunnottomuuteen tai sen uhkaan liittyviin haasteisiin olet törmännyt työssäsi?	Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistyskysely. SurveyPal-kysely oli suunnattu Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistyksille. Kysely liittyi Nais erityisyys asunnottomuustyössä-hankkeeseen.

5.3 Aineiston analyysi

Aineiston analyysi alkoi tutkimusten huolellisella lukemisella. Tutkimukseni kohteena ovat naisten kokemukset piiloasunnottomuuden syistä sekä siitä, miten piiloasunnottomuus käytännössä ilmenee. Nämä aiheet ohjasivat muodostamaan kokonaiskuva aineistojen sisällöstä. Tein muistiinpanoja aineistoista esiin nousevista ja tutkielmani kannalta keskeisistä teemoista. Tuomen ja Sarajärven

(2013, s. 93) mukaan teemoittelun tarkoituksena on etsiä aineistosta tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä. Aineistosta esiin nousseita teemoja olivat muun muassa piiloasunnottomuuden syyt sekä piiloasunnottomuus autonomian puutteena.

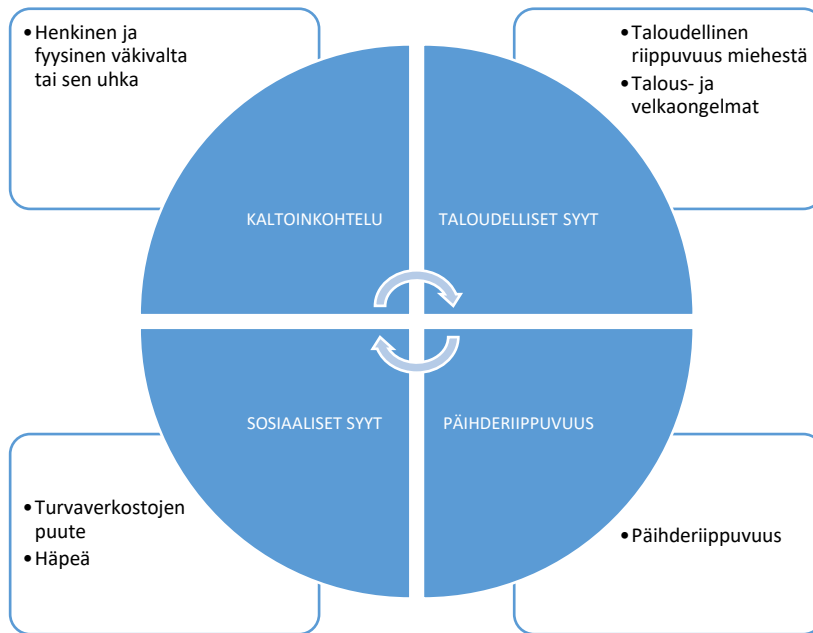
Eräs laadullisen tutkimuksen aineiston analyysimenetelmistä on sisällönanalyysi. Sisällönanalyysin tavoitteena on etsiä tiettyä teemaa kuvaavia tiivistettyjä näkemyksiä. Olennaista on se, että aineistosta kerätty tieto saadaan järjestetyksi johtopäätösten tekoa varten. (Tuomi & Sarajärvi 2013, s. 93-103.) Tutkielmassani olen hyödyntänyt sisällönanalyysiä prosessoidessani analyysin tuloksia ja muodostaessani tuloksista selkeän ja strukturoidun kuvan (ks. kuvio 1 ja kuvio 2). Saadessani tulokset strukturoituun muotoon, tuloksia oli selkeä lähteä analysoimaan tarkemmin. Lopulta teemoja suodattui kaksi: turvattomuuden noidankehä piiloasunnottomuuden syynä ja piiloasunnottomuus itsemääräämisoikeuden puutteena.

6. TULOKSET

6.1 Piiloasunnottomuuden syyt

Aikaisempien tutkimusten pohjalta voidaan erottaa eri osa-alueita, jotka ovat luokiteltavissa naisten asunnottomuutta aiheuttaviksi tekijöiksi. Yhteistä näille kaikille osa-alueille on eläminen turvattomissa olosuhteissa. Olen luonut havainnollistavan kuvion, (kuvio 2) jossa esittelen naisten asunnottomuuden syitä turvattomuuden noidankehänä. Olen jakanut naisten asunnottomuuden syyt neljään eri ryhmään, jotka ovat: lähisuhdeväkivalta, taloudelliset syyt, päihderiippuvuus ja sosiaaliset syyt. Tutkimusten perusteella turvattomuuden noidankehästä on vaikea irtautua, sillä tutkimusten mukaan turvattomuudessa tavalla tai toisella on kyse riippuvuuden ja kontrollin välisestä symbioosista.

Kuvio 1. Turvattomuuden noidankehä

Aineiston tutkimuksissa, joissa kuvattiin naisten kokemuksia ja syitä kotoa lähtemiseen, erottui lähisuhdeväkivalta selkeästi joko yksinään tai vuorovaikutuksessa muiden tekijöiden kanssa naisten asunnottomuuteen vaikuttavana tekijänä. Tutkimukset tuovat esille lähisuhdeväkivallan kauaskantoisia traumatisoivia vaikutuksia naisten elämään. Tutty ym. (2014) tutkimukseen osallistuneet naiset olivat kokeneet parisuhteensa aikana henkistä ja fyysistä väkivaltaa. Lähisuhdeväkivalta näkyi mm. naisten tekemisten kontrolloimisena, tappouhkauksina ja kiristelynä. Monet naiset kertoivat olevansa pääsemättömissä ja turvattomien kotilojen vuoksi asunnottomia omassa kodissaan. Tämä johtui siitä, että naisten kertoman mukaan miehet uhkasivat heittää heidät ulos kodistaan, mikäli he eivät toimineet miesten tahtotilan mukaan.

Yhtenä fyysisen väkivallan muotona nousi esiin seksuaalinen väkivalta. Tutkimukseen osallistuneista naisista 17% oli kokenut seksuaalista väkivaltaa kumppanin taholta. Yrittäessään jättää väkivaltaisen kumppanin, joutuivat naiset raiskatuiksi omassa kodeissaan. Huomionarvoista on se, että 80 % naisista koki jatkuvaa fyysistä väkivaltaa arjessaan. Koettu väkivalta traumatisoi ja se voi jättää ikuiset arvet. Toisinaan väkivalta jättää pysyvät jäljet ja pysäyttää elämän. Eräs haastatelluista kertoi, että väkivalta eskaloitui siihen, että mies oli heittänyt hänet ulos ikkunasta, minkä seurauksena naisen selkäranka murtui ja hän joutui loppuelämäkseen pyörätuoliin. (Tutty ym. 2014 s. 7-10.)

Väkivallan lisäksi asunnottomuuden syyt liittyivät ennakoimattomaan, yllättävään ”notkahdukseen” joka vaikutti ihmisen toimintakykyyn. Brethertonin (2020) tutkimuksen mukaan mielenterveyden heikkeneminen yhdessä väkivallan uhan tai lähisuhdeväkivallan kokemuksen kanssa johtavat naisen asunnottomuuteen (Bretherton 2020, s. 263). Suurin osa tutkimukseen osallistuneista naisista oli aikaisemmin viettänyt normaalia elämää, johon kuului koti, vakituinen työpaikka ja ihmissuhteet. Terveiden järkkäminen suisti naiset asunnottomuuteen. Myös Saaren ym. (2015, s. 136-137) mukaan asunnottomuuden syyt liittyvät yllättäviin elämäntilanteisiin, kuten esimerkiksi terveysongelmiin, joista kaikkiin ihminen ei välttämättä itse voi vaikuttaa.

Longin (2015) tutkimus tuo naisiin kohdistuvan väkivallan lisäksi näkyviin myös lasten turvattomuuden kokemukset syynä lähtee väkivaltaisesta suhteesta, silläkin uhalla, että se tarkoittaisi tyhjän päälle tippumista ja asunnottomuutta. Naisten tekivät ”valinnan” asunnottomuudesta suojellakseen lapsiaan. Äidin huoli lapsistaan on kokonaisvaltaista. Naiset saattoivat itse kestää väkivaltaisia tilanteita, mutta se, että lapset joutuivat näkemään toisen vanhemman lyövät toista, oli viimeinen ”niitti”. Lapsiin kohdistuva väkivalta tai sen uhka on viimeinen asia, joka saa naisen lähtemään, jotta väkivalta loppuu. (Long 2015, s. 17). Toisaalta pelko lasten menettämisestä sai Mayockin ja Sheridanin tutkimuksen (2012, s. 9) mukaan jotkut naiset pysymään väkivaltaisessa suhteessa. Niissä tilanteissa naiset olivat taloudellisesti riippuvaisia miehistä ja he pelkäsivät lähtemisen merkitsevän samalla lastensa menettämistä. Naiset myös usein palasivat takaisin väkivaltaiseen suhteeseen, jotta huono-osaisempana osapuolena eivät menettäisi lastaan. (Tutty ym. 2014, s. 17.) Myös Ensi- ja turvakotien liiton työntekijöille suunnattu kysely (2019) toi esille naisten taloudellisesti heikomman aseman. Työntekijät olivat työssään kohdanneet asiakkaiden pelkoa mm. lasten huoltajuuden menettämisestä. Kuvaavaa on myös se, että työntekijöiden vastauksissa korostui mm. asiakkaiden maahanmuuttajatausta. Maahanmuuttajat ovat erityisen haavoittuvassa asemassa kielitaidottomuuden, vähävaraisuuden ja tiedonpuutteen takia. (Gergov-Koskelo 2019, s. 8.)

Tutkimusaineistosta nousivat esiin väkivallan lisäksi taloudelliset syyt keskeisinä naisten asunnottomuutta aiheuttavina tekijöinä. Bretherton (2020, s. 265) mainitsee tutkimuksessaan taloudellisesti haastavat tilanteet, kuten köyhyyden vaikutuksen naisten käytössä oleviin resursseihin ja samalla luovan turvattomuuden tunnetta ja näköalattomuutta. Myös Mayockin ja Sheridanin (2012, s.14) tutkimus alleviivaa taloudellisen niukkuuden merkitsevän haasteita vuokran ja muiden laskujen maksamisessa. Taloudelliset vaikeudet saattavat merkitä naisten ”paluuta” asunnottomuuteen. Ensi- ja turvakotien liiton kyselyn mukaan asunnottomuuteen ja sen uhkaan vaikuttavina tekijöinä näkyivät olevan suurelta osin talous- ja velkaongelmat (Gergov-Koskelo 2019, s. 20-21.)

Naisten mahdollisuudet selviytyä asunnottomana ovat rajallisia ilman sosiaalisia suhteita. Kun asunnottomuuteen yhdistetään taloudellinen niukkuus, ovat selviytymiskeinot lähes olemattomat. Tuttyn ym. (2012, s. 16) ja Longin (2015, s.13) tutkimusten mukaan naiset palasivat usein takaisin väkivaltaiseen parisuhteeseen, koska heillä ei ollut muutakaan paikkaa, minne mennä. Heillä ei ollut esimerkiksi varaa vuokrata omaa asuntoa.

Tuttyn ym. (2014, s. 11) sekä Mayockin ja Sheridanin (2012, s. 11) tutkimuksissa väkivalta ja naisten päihteidenkäyttö nousivat esiin selkeästi erottuvina tekijöinä. Päihteidenkäyttö merkitsi molemmissa tutkimuksissa ”pakoreittiä” todellisuudesta. Kun mitään muuta ulospääsyä ei ollut näköpiirissä, turrutti alkoholinkäyttö tunteet ja auttoi selviytymään väkivallan kokemuksista parisuhteessa. Päihteiden avulla naiset pakenivat lapsuuden traumaattisia kokemuksia, kuten esimerkiksi lapsuudessa koettua seksuaalista hyväksikäyttöä. (Mayock & Sheridan 2014, s. 11).

Merkittävää on se, että alaikäisenä koetut turvattomat olosuhteet, huono-osaisuus, kuten köyhyys, hyväksikäyttö ja vastoinikäymiset, ovat Mayockin ja Sheridanin (2012, s. 6) sekä Tuttyn ym. (2014, s. 14) tutkimusten mukaan asunnottomuuden riskitekijöitä myös aikuisiässä. Voidaan sanoa, että kaikki vaikuttaa kaikkeen, myös se, millaiset arvet lapsuudessa koettu turvattomuus ja väkivalta lapsen tulevaisuuteen jättää. Saaren ym. (2020) mukaan huono-osaisuudessa elävät kiinnittyvät muita huonommin arjessa keskisiin rakenteisiin ja suhteisiin, jotka liittyvät esimerkiksi asumiseen, parisuhteeseen, työhön ja koulutukseen. Jatkuva huono-osaisuus ja taloudellinen niukkuus ovat siis yhteydessä ylisukupolvisen huono-osaisuuteen. (Saari 2020, s. 64-65.)

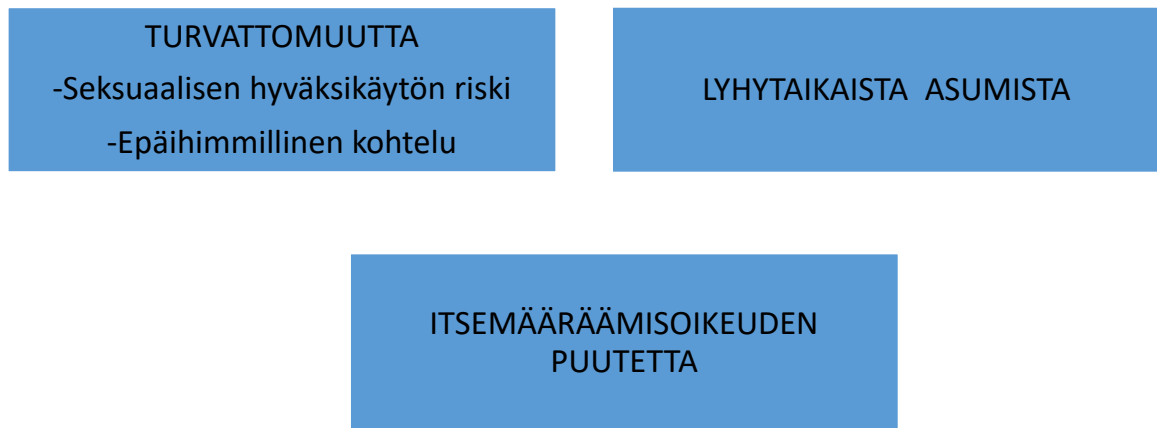
6.2. Miten piiloasunnottomuus käytännössä ilmenee?

Kuten aikaisemmin on tullut esille, turvautuvat naiset ensisijaisesti epäviralliseen apuun päätyessään asunnottomaksi. Tämä tarkoittaa sitä, että naiset majoilevat sukulaisten, tuttavien ja myös vieraiden ihmisten luona paetessaan kotiväkivaltaa. Miten piiloasunnottomuus käytännössä ilmenee? Tämän tutkimuskysymyksen kautta tarkastelen asunnottomien naisten kokemuksia, siten kuin ne tutkimuksissa nousivat esille.

Tutkimusten mukaan väliaikaisessa asumisessa sukulaisten tai tuttavien luona, naisten turvattomuuden kokemukset jatkuivat. Piiloasunnottomuus tarkoitti elämää muiden ihmisten asettamilla ehdoilla. Piiloasunnottomuus ilmeni tutkimuksissa itsemääräämisoikeuden puutteena, lyhytaikaisena asumisena ja turvattomuutena. Sen sijaan taloudellinen hyväksikäyttö, kuten ”pimeä”

vuokranmaksu ja ”pimeä” työvoima eivät tulleet tutkimuksissa esille. Olen pitkään työskennellyt asunnottomuutta kokeneiden parissa. Työkokemukseni mukaan, myös nämä osa-alueet liittyvät piiloasunnottomuuteen. Kuviossa 2 on esitelty tutkimuksiin perustuen piiloasunnottomuuden ilmenemismuodot.

Kuvio 2. Elämä muiden ehdoilla.

Sohvasurffaus on edullinen matkustustapa, mutta jotkut ihmiset joutuvat kutsumaan toisen sohvaa kodikseen. Breherton (2020, s. 262) ja Tutty ym. (2014, s.13) tuovat tutkimuksissaan esille sen, että naisten ensisijainen vaihtoehto paetessaan väkivaltaa oli kääntyä epävirallisen avun piiriin. Tämä tarkoitti yksityisyyden puutetta ja yöpymistä lattialla, sohvalla tai sitä, että joutui jakamaan huoneen toisen henkilön kanssa. Oleskelu toisten ihmisten ”nurkissa” saattoi kestää muutamasta päivästä useisiin viikkoihin. Longin (2015, s.11) ja Tuttyn ym. (2014, s. 13) tutkimuksissa ”kodista kotiin” asuminen koettiin kaoottisena ja hektisenä. Tämä tarkoitti ahtaita asumisolosuhteita ja sitä, että joutui toimimaan muiden ihmisten odotusten mukaan. Muiden tiloissa naisilla ei ollut varaa valita millaisissa olosuhteissa he joutuivat yönsä viettämään. He olivat pakotettuja asunnon haltijan ehtoihin. Näitä ehtoja olivat mm. päihteidenkäyttö, saadakseen edes lyhyeksi ajaksi lämpimät olosuhteet.

Tutkimusten mukaan naisten piiloasunnottomuus on ennen kaikkea sitä, että nainen joutuu elämään muiden ihmisten edellytysten mukaisesti. Se on vaihtoehtojen puutetta ja tunnetta siitä, että ei kuulu mihinkään. Tutty ym. (2014) nostavat tutkimuksessaan esille sen, että pako väkivaltatilanteesta saattaa tulla yllättäen ja silloin joutuu hakemaan turvaa myös vierailta ihmisiltä. Esimerkkinä

mainittakoon erään haastatellun joutuneen kokemaan naapurin luokse paetessaan, naapurin taholta epäinhimillistä kohtelua. Nainen joutui näkemään useita päiviä nälkää ja oleskelemaan kellarissa, jossa hänen liikkumista rajoitettiin (Tutty ym. 2014, s. 13).

Tutkimusten mukaan haastatellut naiset joutuivat muiden vaihtoehtojen puuttuessa kestämaan muiden tiloissa turvattomuutta. Turvattomuus liittyi ennen kaikkea koettuun oman tilan ja yksityisyyden puutteeseen. Jokainen ihminen määrittää itse, kuinka lähelle toinen saa tulla. Kun ei ollut ovea, jota laittaa kiinni, rikkoutui oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Näissä tilanteissa naiset joutuivat kokemaan seksuaalista hyväksikäyttöä, kuten esimerkiksi vieraiden ihmisten koskettelua. (Tutty ym. 2014, s. 13.) Myös Brethertonin tutkimuksessa kävi ilmi, että asunnottomana asumisvaihtoehdot ovat vähissä tai jopa olemattomat, silloin seksi saattaa toimia vaihdon välineenä, jolla nainen saisi ”katon pään päälle” (Bretherton 2020, s. 258).

7. POHDINTA

Johtuen tutkielmani aineiston kansainvälisyydestä, tämän kirjallisuuskatsauksen tulosten arviointi ei ole suoraan verrattavissa suomalaiseen kulttuuriin tai yhteiskuntaan. Suomessa kattava sosiaaliturvajärjestelmä pitää huolen kansalaisten hyvinvoinnista, mikä ei kuitenkaan toteudu kaikissa maissa. Tutkielmani tulokset antavat osviittaa piiloasunnottomuudesta naisten asunnottomuuden erityispiirteenä. Esimerkkinä mainittakoon, että sohvasurffaus on Englannissa eri asia kuin Suomessa. Englannissa asunnottomien määrä on kasvanut räjähdysmäisesti viime vuosikymmenen ajan. Yhtenä syynä tähän on kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen puute. Piiloasunnottomuus sohvasurffauksen muodossa on monen kodittoman perheen ratkaisu. Lapsiasiavaltuutettu Anne Longfieldin mukaan kodittomissa perheissä eläviä lapsia voi olla jopa yli 210 000. (Kannisto 2019.)

Kandidaatintutkielmaa aloittaessani lähdin siitä oletuksesta, että käytettävissäni olisi tutkimuksia sekä ammattilaisten asiakaskohtauksissa ilmenneistä syistä lähisuhdeväkivallasta naisten asunnottomuuteen johtaneena syynä, että asunnottomien ja perheväkivaltaa kohdanneiden naisten parissa tehdyistä tutkimuksista.

Käyttämäni kotimainen tutkimus on keskittynyt ammattilaisten keskuudessa tehtyyn kyselytutkimukseen, enkä löytänyt lähisuhdeväkivaltaa kohdanneiden asunnottomien naisten kohdalla yhtään tutkimusta. On myös mahdollista, että tutkimusten puuttuminen johtuu mm. siitä,

että valitsemani hakusanat rajasivat tutkimuksia, joita tietokannat ehdottivat. On mahdollista, että eri hakusanoilla ja hakusanojen lisäämisellä olisi tullut esiin myös muita tutkimuksia, jotka käsittelevät aihetta. Osassa tutkimuksia saattaa naisten piiloasunnottomuus tulla esiin sivulauseessa, mutta tutkimukseni on toteutettu käyttämieni hakusanojen mukaan.

Tutkimusten puuttuminen voi johtua myös siitä, että väkivaltaa kohdanneiden kodittomien naisten tavoittaminen on haasteellista, jopa monissa tapauksissa mahdotonta, sillä oletettavasti suurin osa kodittomista naisista ei asu kaduilla tai asuntoloissa ja siksi heidän tavoittamisensa ei onnistu. Monilla on asunto, jossa he eivät voi asua, heillä on postiosoite jonkun ystävän tai tuttavän luona, kenties poste restante -osoite ja he saattavat olla Kelan tilastoissa työttöminä työnhakijoina tai sairauseläkkeellä, toimeentulotuen hakijoina. He saattavat sijoittua kyselyissä ja tilastoissa harmaalle alueelle, jossa heitä ei edes havaita. Harvassa tapauksessa, ilman erityistä syytä, mikäli asiakkaalla on postiosoite, kysytään/on kysytty, onko nainen koditon ja kohtaako hän lähisuhdeväkivaltaa.

Ammattilaisen lähestymistapa ja näkökulma saattavat erota huomattavasti lähisuhdeväkivaltaa kohdanneen asunnottoman naisen kokemuksista. Sama kysymys esitettynä alan ammattilaiselle ja toisaalta kodittomalle ja lähisuhdeväkivaltaa kokeneelle naiselle, saattaa tuottaa täysin erilaisen vastauksen. Kummallakin kohderyhmällä saattaa olla jo valmiita oletuksia tutkimuksen tuloksista, vastaukset saattavat muodostua myös sillä perusteella, mitä etua tai haittaa vastauksesta saattaa haastateltavalle olla.

Kansainvälisissä tieteellisissä alan tutkimuksissa havahduin siihen, että monessa tapauksessa asunnoton ja lähisuhdeväkivaltaa kohdannut nainen on jo lapsuudenkodissaan tai lähiympäristössään kohdannut perheväkivaltaa, joka on kohdistunut perheen aikuisiin ja mahdollisesti myös lapsiin. Sekä lyödyllä että lyöjällä saattaa olla taustalla vahvoja väkivallan kokemuksia jo esimerkiksi lapsuuden perheessään. Saaren ym (2020, s. 113-114) mukaan perheväkivallalla on ylisukupolvisia seurauksia. Lisäksi varhaislapsuudessa väkivaltakokemuksille altistuminen on selvä kehityksellinen riskitekijä, sen on huomattu olevan yhteydessä mm. lasten mielenterveysongelmiin.

Tutkielmani toi esille sen, että aiheesta ei ole tehty riittävästi tutkimusta liittyen lähisuhdeväkivaltaa kohdanneiden kodittomien naisten kokemuksiin. Tutkielmani toi esille myös sen, että aiheesta tarvitaan monipuolista tutkimusta, joka porautuu sekä aiheeltaan että monipuolisuudellaan naisten kohtaaman lähisuhdeväkivallan syihin ja vaikutuksiin, heidän ajautumisestaan asunnottomiksi ja miten siihen olisi mahdollista vaikuttaa ennaltaehkäisevästi. Tutkimusta tarvitaan myös siitä, miten usein naisten kokemaan asunnottomuuteen johtaneiden syiden taustalla saattaa olla ylisukupolvinen

lähisuhdeväkivalta ja kenties sen aiheuttama lapsuuden aikainen asunnottomuus ja häpeä. Kaiken voi periä, myös tottumuksen ja häpeän...

LÄHTEET

- ARA. 2020. Asunnottomat (2020). Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. Viitattu 20.1.2021 [https://www.ara.fi/fiFI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2020\(59753\)](https://www.ara.fi/fiFI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2020(59753))
- Bretherton, J. (2020). Women's Experiences of Homelessness: A Longitudinal Study. *Social Policy & Society* (2020) 19:2, 255-270.
- Coughlan, M. & Cronin, P. (2021). *Doing a Literature Review n Nursing, Health and Social Care*. Sage. 3rd edition.
- Frisk, M. (2020). Naisten asunnottomuus Suomessa on turvattomuutta & toivon pilkahduksia. SUPER verkkolehti 28.9.2020. Viitattu 04.04.2021 <https://www.superlehti.fi/ilmiot/naisten-asunnottomuus-suomessa-on-turvattomuutta-toivon-pilkahduksia/>
- Granfelt, R. (2020). Vailla kotia - asunnottomuuden tutkimusta naisten parissa. Teoksessa Lehtonen, L, Granfelt, R, Azeem, P. (toim.) *Kohti kotia ja turvaa - Nais erityisyys asunnottomuustyössä*. Y-Säätiö. 18-26.
- Granfelt, R., Nousiainen, K., Haahtela, R., Juhila, K., Raitakari, S. (2015). Oman oven avaajaksi - voiko asunnottomuudesta päästä eroon? Teoksessa Häkli, J., Vilkkö, R. & Vähäkylä, L. (toim.) *Kaikki kotona? Asumisen uudet tuulet*. Tallinna. Gaudeamus Helsinki University Press. 71-81.
- Granfelt, R. (1998). *Kertomuksia naisten asunnottomuudesta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Gergov-Koskelo, P. (2019) Millaisiin naisiin ja perheiden asunnottomuuteen tai sen uhkaan liittyviin haasteisiin olet törmännyt työssäsi? Nais erityisyys asunnottomuustyössä –hanke 2018-2020 (NEA) Ensi- ja turvakotien liitto. 1-21. Viitattu 4.4.2021 https://ensijaturvakotienliitto.fi/wp-content/uploads/2019/09/ETKL_NEAkyselyraportti_2019.pdf
- Haahtela, R. (2015). Asiakkuuksien rakentuminen asunnottomille suunnatussa naistyössä. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampere. Viitattu 2.3.2021 <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/96654/978-951-44-9713-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Jokinen, A. (1996). *Asunnottomat miehet ja kodittomat naiset*. Teoksessa Jokinen, A ja Juhila, K. *Merkitykset ja vuorovaikutus. Poimintoja asunnottomuuspuheiden kulttuurisesta virrasta*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Tampere. 161-183.
- Jokinen, A & Juhila, K. (1996). *Intersituationaalisuus ja interaktiivisuus asunnottomuuspuheissa*. Teoksessa Jokinen, A ja Juhila, K. *Merkitykset ja vuorovaikutus. Poimintoja asunnottomuuspuheiden kulttuurisesta virrasta*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Tampere. 17-49.
- Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S.-M., Pietilä, A.-M., Jääskeläinen, P. & Liikanen, E. (2013). Kuvailtava kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede*. 25 (4), 291-301.
- Kannisto, I. (2019). Tuhannet lapset elävät konteissa ja entisissä toimitaloissa Englannissa- osan koti on yöstä toiseen tuntemattomien sohvilla. *Kainuun Sanomat*. 25.8.2019. Viitattu 20.4.2021 <https://www.kainuunsanomat.fi/artikkeli/tuhannet-lapset-elavat-konteissa-ja-entisissa-toimistotaloissa-englannissa-osan-koti-on-yosta-toiseen-tuntemattomien-sohvalla-168768125/>

- Sikich K.W. (2008). Global Female Homelessness: A Multi-Faceted Problem. Springer Science & Business Media. Viitattu 4.4.2021 <https://www.homelesshub.ca/resource/global-female-homelessness-multi-faceted-problem>
- Krug, E.G., Dahlberg, L.L, Mercy., J.A, Zwi., A.B, Lozano, R. (2005). Väkipalva ja terveys maailmassa. - WHO:n raportti. Lääkärin sosiaalinen vastuu. Terveysten edistämisen keskus. Viitattu: 21.03.2021 https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/full_fi.pdf
- Kytölä, K. (2021). Pahoinpitelystä hyvinpitelyyn : lähisuhdeväkipalva ja siitä selviytyminen. Tallinna. Basam Books.
- Lahtinen, H. (2012). Helsinkiläisten lapsiperheiden kokemuksia asunnottomuudesta. Pro-gradu tutkielma. Sosiaalityön koulutusohjelma. Lapin yliopisto. Viitattu 12.3.2021 <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61457/Lahtinen.Henna.pdf?sequence=1>
- Lehtonen, L. (2020). NEA – nais erityisyys asunnottomuustyössä. Teoksessa Lehtonen, L, Granfelt, R, Azeem, P. (toim.) Kohti kotia ja turvaa - Nais erityisyys asunnottomuustyössä. Y-Säätiö. 36-42.
- Lehtonen, A. & Perttu, S. (1999). Naisiin kohdistuva väkipalva. Helsinki. Kirjayhtymä.
- Lehtonen, L & Salonen, J. (2008). Asunnottomuuden monet kasvot. Suomen Ympäristövirasto 3/2008. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Long. M.S. (2015). Navigating Homelessness and Navigating Abuse: How Homelessness Mothers find Transitional Housing while managing Intimate Partner Violence. Journal of Community Psychology. Volume 43, Issue 8. 1-23.
- Luhtala, J. (2020). Perheväkipalvassa myös korona on ase: "Virusen tartuttamisella uhkaillaan". MTV uutiset. Julkaistu 23.12.2020. Viitattu 11.04.2020 <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/perheväkipalvassa-myos-korona-on-ase-virusen-tartuttamisella-uhkaillaan/8021378#gs.xxxmmb>
- Löfstrand C.H. & Quilgars, D. (2016). Cultural Images and Definitions of Homeless Women: Implications for Policy and Practice at the European Level. Teoksessa Mayock, P & Bretherton, J. (toim.) Women's Homelessness in Europe. Palgrave Macmillan. 41-74.
- Marttala, P. (2011). Parisuhdeväkipalvan monet muodot. Teoksessa Hannus, R., Mehtola, S., Natunen, L. & Ojuri, A. (toim.) Veitsen terällä. Naisuus ja parisuhdeväkipalva. Hämeenlinna. Ensi- ja turvakotien liitto. 37-80.
- Mayock, P. & Sheridan, S. (2012). Women's "Journeys" to Homelessness: Key Findings from a Biographical Study of Homeless Women in Ireland. Women and Homelessness in Ireland. Research Paper 1. Dublin: School of Social Work and Social Policy and Children's Research Centre. Trinity College Dublin. 1-17.
- Metso, R.-M. (2018). Miksi se ei vain lähde? Väkipalvainen parisuhde ja miten siitä pääsee irti. Atena.
- Saari, J., Eskelinen, N., Björklund, L. (2020). Raskas perintö. Ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa. Tallinna. Gaudeamus.
- Salminen, A. (2011). Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisu. Viitattu 25.03.2021 https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf
- Salovaara, U. (2019). Päihteet ja nais erityisyys. Haaste verkkolehti 5.12.2019. Viitattu 4.4.2021 <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste2019/paihteetjanais erityisyys.html>

Tilastokeskus (2020). Aikuisista perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhreista 76,8 prosenttia naisia. Viitattu 21.03.2021 https://www.stat.fi/til/rpk/2019/15/rpk_2019_15_2020-06-02_tie_001_fi.html

Tuomi, J & Sarajärvi, A. (2013). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi.

Tutty, L.M., Ogden, C., Giurgiu, B. & Weaver-Dunlop, G. (2014). I Built My House of Hope: Abused Women and Pathways Into Homelessness. Research Article. PubMed. 3-23.

Valtioneuvosto (2020). Poistetaan asunnottomuus kahdessa vaalikaudessa. Viitattu 25.11.2020 <https://valtioneuvosto.fi/marinin-hallitus/hallitusohjelma/asuntopolitiikka>